

Ebeveyn ve Genç İlişkisinde Aile Tutumları ve Aile Değerleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma*

Gamze AKSAN**

ÖZ

2000’li yıllar sonrasında küresel ve yerel düzeyde yaşanan gelişmelerle ortaya çıkan sosyal etkileşim yapıları, bilgi teknolojilerindeki ilerlemelerle birlikte öncekinden farklı bir bağlama taşınırken bu hızlı değişimden toplumsal kurumların özelde ailenin etkilenmesi kaçınılmaz olmuştur. Bu noktada, gelecekle ilgili artan kaygıların bir bakıma temel öznelerinden biri olarak, değişimin taşıyıcısı konumuyla toplumdaki her kesimin ilgisini yönelttiği aile ve gençlik, gözlem verilerinin ötesinde spesifik konularda karşılaştırmalı analizlerle daha çok anlaşılma ihtiyacı duymaktadır. Bu çalışmada özellikle aile yapısı, aile tutumları ve çocuk yetiştirme sürecinde değerlerin pratik ve ideal yönlerine odaklanılmıştır. Özelde üniversite gençliği ve gençliğin aileleri üzerine bağımsız iki nicel araştırma gerçekleştirilmiş; çalışmada gençler ve ailelerin tutumları ve değerleri somut ve soyut benzeşen ve farklılaşan yönleriyle betimlenerek analiz edilmiştir. Konya evrenli çalışmada ulaşılan en çarpıcı bulgular; değişen aile tutumlarında, aile içerisindeki yetiştirme süreçlerinde ailelerin daha toplulukçu-özgeci, üniversite kategorisinde gençlerin daha bireyci-özgeci değerleri önemsemesinin yanı sıra dindarlık değerinin aile değeri olarak aile ve gençlik ilişkisinde kuşaklar arası aktarım kabiliyetinin giderek azalması olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Gençlik Araştırmaları, Aile Araştırmaları, Aile Değerleri ve Tutumları, Gençliğin Aile Değerleri ve Tutumları.

Başvuru / Kabul: 29 Ocak 2025 / 08 Mart 2025

Atf: Aksan, G. (2025). Ebeveyn ve Genç İlişkisinde Aile Tutumları ve Aile Değerleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma, *HABITUS Toplumbilim Dergisi*, (6), 95-124.

A Comparative Study On Family Attitudes and Family Values in The Relationship Between Parent and Youth

ABSTRACT

The social interaction structures that emerged with the developments experienced at global and local levels after the 2000s were carried to a different context than before with the advances in information technologies, and it has become inevitable for social institutions, especially the family, to be affected by this rapid change. At this point, the family and youth, which are in a sense one of the main subjects of increasing concerns about the future and the carrier of change, and which attract the attention of every segment in the society, need to be understood more with comparative analyses on specific issues beyond observation data. This study particularly focuses on the practical and ideal aspects of family structure, family attitudes and values in the process of raising children. Two independent quantitative studies were conducted on university youth and their families; in the study, the attitudes and values of young people and families were described and analyzed with their concrete and abstract similar and different aspects. The most striking findings reached in the Konya-based study were; in changing family attitudes, in addition to the fact that families attach more importance to collectivist-altruistic values in the upbringing processes within the family, and young people in the university category attach more importance to individualist-

*Bu çalışmanın verileri Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi etik kurulunun 19.03.2024 tarihli toplantısında alınan "2024/057" numaralı karar izniyle elde edilmiştir. / The data of this study were obtained with the permission of the decision numbered '2024/057' taken at the meeting of the ethics committee of Selçuk University Faculty of Literature dated 19.03.2024.

**Doç Dr. Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Konya/Türkiye. E-mail: gaksan@selcuk.edu.tr, ORCID Numarası: [0000-0001-5051-4630](https://orcid.org/0000-0001-5051-4630), ROR ID: <https://ror.org/045hgzm75>

altruistic values, the ability of the value of religiosity to be transferred between generations in the family and youth relationship as a family value is gradually decreasing.

Keywords: Youth Studies, Family Studies, Family Values and Attitudes, Family Values and Attitudes of Youth.

Received / Accepted: 29 January 2025 / 08 March 2025

Citation: Aksan, G. (2025). A Comparative Study on Family Attitudes and Family Values in The Relationship Between Parent and Youth, *HABITUS Journal of Sociology*, 95-124.

GİRİŞ

Değerler ve tutumlar, içinde yaşanılan kültür, inanç, sosyal ilişki normları ile birleşerek sosyal davranışları motive eden ve davranış örüntüleri oluşturan temel dinamiklerdir. Değerler ve tutumlar, davranışları belirleyen diğer duygusal ve bilişsel öğelerle birlikte ilk olarak aile yapıları ve ilişkileri içerisinde aktararak, bireylerin bazen içselleştirerek bazen de dışsallaştırarak davranışlarına yansıttığı olgulara dönüşür. Bu sebeple ailelerin sahip oldukları değerler, tutumlar ve bunlar arasındaki ilişki, bireylerin ve toplumların sosyal, kültürel ve ahlaki çerçevelerinde hareket alanlarını ve potansiyellerini anlamının merkezinde yer alır. Aile içindeki etkileşimlerde ifade edilen duygusal tonları, bilişsel yönelimleri, davranışları ve algıları kapsayan aile tutumları genellikle arka planda yatan aile değerlerinin gözlemlenebilir yansımaları olarak hizmet eder. Böylece istenen, arzu edilen, makul ve önemli olana dair derinlemesine benimsenmiş ilkeler ve inançları anlatan değerler ilk olarak aile içerisinde referans kaynaklarına ulaşırken, tutumların oluşmasında ve ifade edilmesinde belirleyici unsurlar olarak karşımıza çıkar.

Gerçekte sosyal normlara, kuşaklararası rollere ve kişilerarası dinamiklere yönelik tutumları etkileyen yol gösterici ilkeleri aile değerlerinin şekillendirdiğini söylemek mümkündür. Aile tutumları ise bu değerlerin gerçek dünyada hangi senaryolarla nasıl yürütüldüğünü yansıtarak kültürün, geleneklerin, siyasal ve ekonomik etkilerin ve geliştirilen bireysel inisiyatifin pratik yönlerine dair iç görü ve farkındalık sunar. Nitekim aile tutumları ve değerler arasında sıklıkla dış faktörlerden de etkilenen; söz gelimi sosyoekonomik koşulların, eğitim olanaklarının veya sahip olunan çeşitli ideolojilerin aktif etkileşim yapılarıyla belirlenen bir ilişki olduğu görülür. Dolayısıyla bu ilişkiyi anlamak, ailenin bireysel gelişimi ve daha geniş toplumsal normları ve etkileşim yapılarını nasıl şekillendirdiğini sosyolojik açıdan irdelemek için önemli fırsatlar sunar. Aile dinamiklerini belirleyen karmaşık süreçleri ve bunların kültürel açıdan süreklilik ve değişim üzerindeki etkilerini değerlendirebilmede önem taşır. Gençlik ise bahsedilen bütün bu süreçlerin merkezinde, sosyal değişimi çoğunlukla bu merkezde aradığımız, sosyal yapılar ve kültürel dinamiklerin nasıl yeniden deneyimlendiğini, yönlendirildiğini ve etkilendiğini göstererek gelecek ile ilgili projeksiyon sunan bir kategoridir.

Ebeveyn ve Genç İlişkisinde Aile Tutumları ve Aile Değerleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma

Aile ve gençlik gerçekte kuşak farklarını da içeren bir çatışma alanını da gösterebilir. Fakat ailelerin en temel işlevlerinden birisi olan biyolojik işlevin tümüyle tamamlanabilmesi, dolayısıyla topluma yeni bireyler kazandırma niteliği, çocukluktan gençliğe ve yetişkin bir birey olmaya doğru giden döngüsel yoldaki sosyolojik aktarımlarla şekillenir. Nihayetinde geleneksel olarak adlandırılan dönemden günümüz koşullarına ailelerin sosyalizasyondaki etki boyutu değişen bir yapı sergilese de çocuk-geç-ebeveyn ilişkisinde halen zaman ve mekân avantajını koruduğunu söyleyebilmek mümkündür. Dolayısıyla ailelerin gençlerle benzeşen ve farklılaşan yönlerinden biri olarak değer ve tutumlar alanı toplumsal değersel normatif yapının gidişatı üzerine yapısal sosyolojik analizleri kolaylaştırabilir. Bu çalışmada aynı soru kalıplarının sorulduğu gençlik ve aile üzerine bağımsız iki araştırma yapılmış olup elde edilen veriler karşılaştırılmıştır. Katılımcıların içinde büyüdükleri ailelerin tutumları ve ailede pratik boyutta önemsenen ve ideal boyutta önemsenmesi gerektiğini düşündükleri değer yönelimleri ifadelerine dair betimleyici sorulara ailelerin ve üniversite gençliğinin verdiği cevaplar üzerinden betimleyici yapısal analizler yapılmıştır. Çalışma öncelikle aile tutumları ve aile değerlerini içeren teorik arka planı aktardıktan sonra ilgili literatürden elde edilen verilerle bulguların yorumlamaya yönelecektir.

İki Toplumsal Kategori: “Aile” ve “Gençlik”

Aile anne ve babanın üst soy ve alt soy ile etkileşimlerinin kan bağına atfedilen duygusal bağlar, birlikte geçirilen süre, ortak paylaşılan mekân çerçevesinde anlam kazanarak ilişkilerin oluştuğu, belirlendiği, aktarıldığı toplumun tüm üyelerini kapsayan çatı bir kurumdur. Onu oluşturan ve tipikleştiren özellikler ona çoğu zaman bütüncül bakmayı gerektirir. Özellikle anne- baba ve çocuk üçgenini birbirinden ayırmak zordur. Anne- babayı etkileyen şeyler çocuklar üzerinde de etkili olur. Çünkü aile çok sıkı kaynaşmış bir birliktir (Russell 1998: 111). Anneler ve babalar doğal olarak çocukluk ve gençlik dönemleri geçirmiş, sürecin yetişkinliğe evrildiği ve yaşlılıkla son bulduğu dönemleri deneyimleyecek bireylerdir. Tüm bu döngüsellik çoğu zaman farklı cinsiyet ve rollere sahip, birden fazla kişiden oluşan aile yapıları içerisinde gerçekleşir.

Sosyolojik açıdan, kan, evlilik veya evlat edinme yoluyla birbirine bağlanan, ortak bir ekonomik ve duygusal birim oluşturan bireylerden oluşan sosyal bir kurum olarak tanımlanan aile, sosyal organizasyonun en temel işlevsel ögesidir. Sosyalleşmenin temel bir alanı olarak hizmet eden bu kurum, bakım, duygusal destek ve kültürel değerlerin nesiller boyunca iletilmesini sağlama gibi çok önemli işlevlere sahiptir (Murdock 1949). Aynı zamanda

toplumsal cinsiyet rollerindeki değişimler, ekonomik dönüşümler ve politika gelişmelerini de içeren daha geniş toplumsal değişimleri yansıtan dinamik bir kurumdur (Giddens 1992). Zaman içerisinde aileye dair tanımları ve konuya dair yapılan kavramsallaştırmaların daha geniş sosyal, ekonomik ve politik değişiklikleri yansıtacak şekilde evrimleştiği görülmektedir. Ailenin neredeyse insanlığın başından bu yana “ayakta kalmayı ve değişikliklere uyum göstermeyi başarmış oldukça esnek bir toplumsal birim” (Marshall 1999: 7) olmasından kaynaklanan bu durum gerçekte ailenin dinamik doğasını vurgular. Bu bağlamda aileyi “gerçekleştirilmiş/gerçekleşmiş bir kategori” (realized category) olarak ifade eden Bourdieu’ya göre (1996: 21); bu tür kategoriler yalnızca gerçeği yansıtmakla kalmaz aynı zamanda toplumsal gerçekliği şekillendirir. Böylelikle aile kavramı da toplumsal yapılar, söylemler ve pratikler aracılığı ile sürekli yeniden inşa edilen ve tüm habituslarda bir bakıma içkin olduğu için kendini aşkın olarak dayatan bir inşa ilkesine dönüşür. Aile, yapılandırıcı bir yapı; nesnel bir toplumsal kategori olarak sayısız temsil ve eylemin (örn. evlilikler gibi) matrisi olan ve bu kategorileri yeniden üretmeye yarayan aynı zamanda zihinsel bir kategoridir. Bu toplumsal düzen döngüsünde aile, doğal ve evrensel olarak varlığını sürdürür.

Aile ile ilgili gerçekleştirilen klasik çalışmalar aile rolleri, aile türleri, aile tipolojileri gibi temel yapısal konulara odaklanmaktadır (Bkz. Burrell vd. 1994; Olson vd. 1988; Pleck 1977; Rao vd. 1973; Erdentuğ 1985; İmamoğlu 1993). Fakat son yıllarda, özellikle de 2000’li yıllar sonrası artan küresel göç, nüfus ve teknoloji alanında yaşanan gelişmelerle birlikte araştırmaların bahsedilen konular çerçevesinde riskler karşısında aile, boşanma, aile yapıları ve değerleri ve bu konuların anlattığı değişimi kapsayacak şekilde genişlediği görülmektedir. Bu çerçevede ailenin yapısal unsurlarının değişimi nasıl deneyimlediği ilgi çekici bulunurken özelden gençlik konusu da bu değişimin tetikleyici unsurlarından birisi olarak aile ile sahip olduğu organik bağlar açısından önemli bir sosyolojik araştırma nesnesidir. Nitekim tarihsel araştırmalar, tıpkı çocukluk ve yetişkinlik başlıklarında olduğu gibi gençlik konusunun da endüstrileşmenin ve kentleşmenin dolayısıyla modern toplumun ürünü olduğunu göstermektedir. Lüküslü’nün (2020: 20) aktarımıyla; çalışma üzerine kurulu sanayi toplumu diğer toplumlardan farklı olarak çalışma üzerine kurulu ve gerçekte yetişkin odaklı ve erkek merkezli-seksist bir yaşam döngüsü ortaya koymaktadır. Bu döngü her ne kadar yetişkin merkezli olsa da, çalışma hayatına hazırlanması bakımından gençliğin önemi geleceğin yetişkinleri, geleceğin yurttaşları olmasından kaynaklanır. Dolayısıyla gençlik sadece biyolojik bir yaşam aşaması değil, bu aşamanın kültürel, ekonomik ve politik bağlarla bağlandığı, onlar tarafından şekillendirilen bir sosyal yapıdır. Bu noktada dikkat çekici hususlardan birisi

Ebeveyn ve Genç İlişkisinde Aile Tutumları ve Aile Değerleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma

“yaş” tır. Gençlik genellikle çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemini ifade eder ve tipik olarak büyümenin ve gelişmenin hızlanarak belirli bir aşamaya ulaştığı 12 ila 25 yaşlarını kapsar (Şengül ve Aydınalp 2021: 126). Ancak bu sınırlar sosyokültürel normlara ve bireysel yaşam deneyimlerine göre değişebilir. Yaş faktörü, kesin bir sınır belirtmeksizin, gençlik kavramının farklı tanımları arasında hem benzerlikleri hem de ayrışmaları vurgulayan önemli bir referans noktasıdır. Bununla birlikte, Birleşmiş Milletler, istatistiksel analiz yapabilmek amacıyla üye ülkelerin tanımlarını yargılamaksızın, 15-24 yaş arasındaki bireyleri genç olarak sınıflandırmaktadır (BM 2012: 1).

Avrupa Birliği raporlarında ise gençlik, 15-29 yaş aralığındaki bireyleri kapsayacak şekilde tanımlanmaktadır (Gür vd. 2012; Topçuoğlu ve Aksan 2022). Burada belirtilen sınırlara ilişkin kesin ve evrensel bir belirleme bulunmamakla birlikte, alt sınır genellikle zorunlu eğitimin tamamlandığı yaşa denk gelmektedir. Üst sınır ise özellikle son yıllarda, eğitim süresinin uzaması ve iş piyasasında yaşanan belirsizlikler nedeniyle giderek genişlemektedir (Çelik 2013: 21).

Gençlik kategorisi, biyolojik özelliklerin ötesinde psikolojik ve sosyolojik yönleriyle bazı tipik özellikler gösterebilmektedir. Aslında belirtilen tüm yönlerle birlikte olgunlaşma aşamasını anlatan bu dönem içinde bulunulan olumlu-olumsuz dışsal koşullar, yaşanan sorunları aşma ve diğer taraftan içsel dünyasını düzenleme ve değer yargılarını biçimlendirme çabalarını içerir. Yetişkinlikle kıyaslandığında; yetişkinlerin görece duyguları daha kontrol altında, ekonomik özgürlüğü elde etmiş, değer yargıları oturmuş, hayatı belirli bir düzene girmiş ve bu yollarla toplumla uyumlanmış görünür (Kurttaş 2017: 517). Aksine gençlik, özellikle de 25 yaşa kadar olan dönemde çoğunlukla eğitim hayatı devam eden dolayısıyla belirli açılardan henüz ailesine bağımlı bir geçiş dönemi tecrübesinde, diğer taraftan kuşak farkları sebebiyle değer çatışmalarının da marjinalleşebildiği bir süreci işaret eder. Bu durumda gençliğe sosyolojik olarak bakmak kritik bir yaşam evresinin incelenmesinin ötesinde toplumu şekillendirecek dinamiklerle ilgili önemli fikirler verir. Bu çalışma aile ve gençlik etkileşiminde oldukça geniş sosyolojik ilişkiler ağı içerisinde spesifik olarak aile tutumları ve aile değerlerine odaklanarak özelden üniversite gençliği ve bu gençliğin ailelerinin fikirlerini analize yönelmiştir. Saha araştırması bulgularına henüz geçmeden önce bu çalışmanın temel ilgisi açısından aile tutumları ve aile değerleri ile ilgili kısa kavramsal yaklaşımlara yer verilecektir.

Aileler, Değerler ve Tutumlar

Değerler, toplumsal yapı içinde güçlü, yarı kalıcı, bazen belirsiz ama birleştirici eğilimleri temsil eder. Bu tanım onu daha değişken yapıya sahip olan tutumlardan ayırır. Toplumlar çeşitli bireysel tutumlara tolerans gösterebilse de ortak bir toplumsal ve siyasal konsensüs sağlayan değerler konusunda belirli bir tutarlılığın bulunması beklenmektedir. Dayanışma kuramcılarının da bu bağlamda vurgu yaptığı ortak değerlerin toplumsal düzenin korunmasında oynadığı kritik rol açıkça bilinmektedir (Marshall 1999: 134). Değerler, bireylerin ve toplumların sosyal yapı içinde yönelimlerini belirleyen temel unsurlardır. Bu unsurlar farklılıklardan oluşan toplumun bir bakıma benzeştiği, birleştiği ortak anlaşma zeminini yansıtır (Karababa 2014). Bu bağlamda değerler, toplumsal normlarla birlikte hareket ederken, bireylerin etik ve davranışsal yargılarını şekillendirmede, onlara ortak zemini sağlamada, böylelikle de toplumsal düzenin sağlanmasında önemli etkilere sahiptir.

Değer kavramı, sosyal- psikolojik ve felsefi, farklı bağlamlarda değişen anlamlar taşıyan çok yönlü bir olgudur. Bu değişken yapı, kavramın net tanımını zorlaştırmaktadır (Aksan 2016: 430). Genel olarak kavram, istatistiksel ve iktisadi açıdan niceliksel bir ölçüt olarak ele alınırken, tutum araştırmalarında bireylerin etik veya uygun davranışlar konusunda sahip oldukları yargıları anlatır. Sosyolojik bağlamda ele alındığında, değerlerin bireysel tutumlardan farklı olarak daha uzun süreli ve kolektif bir niteliğe sahip olduğu görülür. İnsanların neyin doğru veya yanlış, neyin arzu edilir ya da bayağı olduğu hakkındaki fikirlerini ortaya koyması açısından, değerler toplumsal normların belirlenmesinde başlıca rollere sahiptir (Marshall 1999: 134). Değerler bir grup ya da toplumun; bireyler, sosyal örüntüler, hedefler ve diğer sosyokültürel unsurların önemini belirlemek üzere kullandığı ölçütlere dayanmaktadır (Fichter 1990: 132). Bu bağlamda değerler, yalnızca soyut ilkelerin ötesinde, bireylerin davranışlarını yönlendiren, grup üyeleri tarafından içselleştirilmiş ve sorumluluk duygusuyla olumlu bir bağlılık hissi uyandıran yargı unsurlarına dönüşür (Theodorson ve Theodorson 1969: 455). Değerlere birey ve toplum düzeyinde verilen önem, onların sosyal ve kültürel bağlam içinde nasıl anlam kazandığını belirler (Topcuoğlu 1999). Bu durum değerlerin mutlak olmaması ile yakından ilişkilidir. Toplumsal açıdan ele alındığında bireyselden çok kolektif düzeyde olması, davranış ile değer arasında gerçekte tamamen kapanabilmesi mümkün olmayan mesafeyi anlatır. Diğer taraftan bir toplumda kabul gören temel değerler üzerine her ne kadar ortak görüş birliği olsa da birbiriyle çatışan birçok değer bulunur. Özellikle günümüz toplumları sosyal değişimin hızlı dolayısıyla da değer çatışmalarının yoğun yaşandığı toplumlardır (Özensel 2003: 234-235). Dolayısıyla değerlerin mutlak bir yapıda olmaması,

Ebeveyn ve Genç İlişkisinde Aile Tutumları ve Aile Değerleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma

değişen toplumsal koşullara bağlı olarak farklılaşabilmesi, zaman zaman değer çatışmalarının ortaya çıkmasına neden olur. Özellikle modern toplumlarda bireyselleşmenin artmasıyla birlikte, değer farklılıkları ve çatışmaları daha sık gözlemlenmekte; buna karşılık, toplumun genel işleyişini koruyan daha kalıcı ve evrensel nitelikli değerler de bir taraftan varlığını sürdürmektedir. Toplumsal dinamiklerin değerler üzerindeki bu çift yönlü etkisini anlamak değer araştırmaları açısından önem taşır.

Geçmişten günümüze aile yapıları, aile değerleri ve tutumlar önemli dönüşümler geçirmiştir. Neticede modernleşme sürecinin genel etkilerinin spesifik sonuçları aile yapısını, aile içi rolleri, iletişim biçimleri ve aileye dair daha pek çok şeyi dönüştürmüştür (Bkz. Margavio ve Mann 1989; Sancar 2014; Çelik 2010; Chandra 2015; Karlı 2019; Bayer 2020; Inglehart 2020). Günümüzde artan evlilik yaşları ve boşanma oranları, yalnız yaşlanma, dönüşen arabalık ilişkileri, savaşlar, göçler gibi dışsal ve içsel dinamikler yine farklı sebep sonuç ilişkilerinde ailelerin sahip olduğu değerler ve tutumların dönüşmesi ile yakından ilişkilidir. Burada sosyolojik resmi biraz daha somutlaştırdığımızda; özellikle sanayi devrimi sonrasında geleneksel büyük aile yapılarının yerini çekirdek aileye bırakmasıyla (Bales ve Parsons 1956), aile içindeki işbölümü ve rollerin yeniden tanımlanmasının söz konusu olduğu, 20. Yüzyıla gelindiğinde, kadın hareketleri ve kadının iş gücüne katılımı artarken, aile içi roller ataerkil yapılardan daha eşitlikçi bir yapıya doğru evrildiği (Giddens 1992), böylelikle ekonomik, politik ve kültürel dönüşümlerin tarihsel süreç içerisinde aile değerlerini önemli ölçüde etkilediği görülmektedir. Tüm bunlarla birlikte günümüzde bireyselleşme süreci ve değişen değerler ve ahlaki bakış açılarıyla birlikte, postmodern toplumlarda evlilik dışı birliktelikler yaygınlaşmış ve ailenin kurumsal yapısı zayıflamıştır (Bauman 2000). Aile değerleri geleneksel anlamda, sadakat, bağlılık ve dayanışma üzerine kurulu bir yapı sergilerken modern toplumlarda bireysel özgürlükler ve özerklik öne çıkmıştır (Beck ve Beck-Gernsheim 2002). Yine artan boşanmalar, tek ebeveynli aileler bununla birlikte evlilik kurumuna olan güvenin azalması, değişen aile değerlerinin göstergelerindedir (Cherlin 2004).

Tutumlar ise çok çeşitli anlamlarda daha öznel bağlamları içeren olgular olarak davranışlarımızı belirleyen temel motivasyonlardır. Fakat davranışları “nasıl” belirliyor olduğu, daha fazla açıklamayı gerektirir. Bu noktada fikir vermesi bakımından, sosyolojik olarak tutum konusunun kritize edildiği eski örneklerden olan çalışmasında Bain’in (1928) kavramı tartışırken çok boyutlu ve karmaşık yapısını ortaya koyduğu görülmektedir. Tutumun o zamana kadar araştırmacılar tarafından belli belirsiz kullanımı ve yeterince açıklanmayışının

eleştirisinde Amerikalı sosyolog kavramın analizini, tutum- değer ilişkisinde belirli bir noktaya taşımıştır. Tutumların sözel tepkilerden, görüşlere; alışkanlıklar, içsel süreçler, eylem eğilimleri, dürtüler, engelleyici dürtüler, duygular, istekler, değerler, motor setler ve bunların çeşitli kombinasyonlarına uzanan geniş bir anlam yelpazesi bulunmaktadır. Kendi eleştirel analizinde ulaştığı sonuç tutum-davranış ilişkisinde somutlaşmakta, bu ilişki onu ölçülebilir kılmaktadır. Tutum sosyolojik olarak “bir kişinin statüsünü etkileyen nispeten istikrarlı ve gözlemlenebilir dışsal davranış” şeklinde ifade edilebilir. Bu şekilde kurgulandığında kavram alışkanlıklar, içsel süreçler ve varsayıma dayalı öznel durumlardan ayrılarak statü belirleyen davranış olma bağlamıyla belirli bir zemine oturur. Tutum aynı zamanda bir değere karşı verilen öznel tepkilerimiz olarak aynı zamanda değerlerin de gerçekliğini belirler (Bain 1928: 946). Fakat tutum tanımları özellikle sosyal psikolojik açıdan genel olarak daha çok öznelliğe vurgu yaparak “bir nesneye veya davranışa yönelik olumlu veya olumsuz psikolojik eğilim” şeklinde ifade edilmektedir. Bu çerçevede, gerçekte davranışlar aracılığıyla kendini gösteren tutum, doğrudan gözlemlenmiyor olsa da bireylerin çevresindeki unsurlara karşı nasıl hissettiğini ve nasıl tepki verdiğini anlamamıza yardımcı olur. Bu açıdan tutumlar davranışa hazırlayıcı bir eğilimdir (Kağıtçıbaşı 1999: 102). Tutumlar aynı zamanda bireyin bir nesne veya davranışa ilişkin öznel değerlendirme sürecinin bir sonucu olarak duygusal, bilişsel ve inanç sistemleriyle etkileşim içindedir. Karar alma süreçleri üzerinde doğrudan veya dolaylı etkilere sahip olarak bu kararlar doğrultusunda sergilenen davranışları da şekillendirmektedir (Özbaş 2016: 663). Bu dinamik etkileşimler sonucunda farklı tutum modelleri geliştirildiği görülmektedir. Spesifik olarak, bu çalışmanın konusu içine alarak, bahsedilen modellerden birisi de aile ya da ebeveyn tutumu olarak ifade edebileceğimiz modeldir. Bu çalışmanın alan araştırması kısmında aile tutumu ölçme versiyonlarından birisi kullanıldığı için konu ilgili teorik yaklaşımlara kısaca değinilecektir.

Aile Tutumları

Bireylerin fiziksel gelişimlerinin yanında sosyal, bilişsel ve duygusal gelişiminin doğumdan başlayarak en önemli dönemlerinin diğer üyelerle birlikte geçirildiği yer ailedir. Bireylerin psiko-sosyal niteliklerinin içselleştirilip şekillendiği ve yerleşik hale gelme sürecinde ilk altı yılın önemine özellikle dikkat çekilmekte, hatta söz konusu özelliklerin yüzde seksenlere ulaşan kısmının bu dönemde oluştuğu ifade edilmektedir (MEGEP 2007; Bozaslan 2012). Çocuk aile ilişkisinde bu dönemin neredeyse tamamının aile içerisinde geçirildiği düşünüldüğünde, ailenin asıl aktörleri olarak ebeveynlerin psiko-sosyal gelişim sürecindeki etkisi daha görünür hale gelir (Gökoğlu 2022: 27). Aile sadece çocukluk döneminde bireyleri etkilemekle kalmaz, var olan

Ebeveyn ve Genç İlişkisinde Aile Tutumları ve Aile Değerleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma

duygusal, fiziksel, sosyal bağlar nedeniyle ailenin üyesi ile ilişkisi zaman ve mekânsal farklılıklarla birlikte neredeyse yaşam boyu sürer. Özellikle aile üyelerinin benimsediği inançlar, değerler ve duygusal tepkiler olarak aile tutumlarının rolü, duygusal sağlık, sosyal davranışlar ve akademik performans da dâhil olmak üzere aileyi paylaşan genç ve çocuk üyelerin gelişimini çeşitli yönlerden etkilemektedir.

Aile tutumları konulu özelde aile üyeleri üzerine yapılmış araştırmalar genellikle sıcaklık, yapısal unsurlar ve duyarlılık bağlamlarının karakterize ettiği ebeveynlik tarzlarının gençlerde gelişimsel sonuçlarla yakından bağlantılı olduğunu göstermektedir. Bu alanda önemli görüşlere sahip olan Baumrind (1968, 1971, 1996) otoriter ebeveyn kontrolünün çocuklar üzerindeki etkisini inceleyen araştırması ve sonrasında diğer bir dizi araştırma ile çocuk yetiştirme hedefleri konusunda rasyonel bir tartışmanın gerçekleşmesi için dikkate alınması gereken gelişimsel ve kültürel faktörleri belirlemeye çalışmıştır. Yaptığı araştırmalar sonucu öncelikle demokratik/dengeli, yetkeci (otoriter) ve ihmal edilmiş- izin verici olmak üzere üç ebeveynlik tarzını gündeme getirmiştir. “Uygun” çocuk yetiştirmeye yakın davranış olarak demokratik-dengeli tarz aile içi açık iletişim kanallarının olduğu, duygusal destek verilen, özerkliğin gelişmesi için koşulların sağlandığı görece disiplinli aileler olarak kabul edilir. Bu tutumdaki ailelerde büyüyen çocukların ebeveyn değerlerini içselleştirmenin yanında olumlu gelişimsel sonuçlar gösterdikleri, dahası akademik başarıdan arkadaşlarla uyuma uzanan çok çeşitli alanlarda olumlu sonuçları desteklediği görülmüştür (Sümer vd. 2010: 43). Bahsedilen tutum tarzları; ebeveynlerin değerleri, ebeveynlik rolleri ve çocukların doğası hakkında sahip oldukları inançlar, doğal olarak oluşan duygu, uygulama ve değer kalıplarını tanımlamaya yardımcı olur (Darling ve Steinberg 1993: 490). Bu üç boyutlu yaklaşımı Maccoby ve Martin (1983), ebeveynlik stillerini duyarlılık/ilgi ve talepkârlık/ kontrol olmak üzere iki temel boyuta kavramsallaştırmış, bu iki boyutun kesişiminde “otoriter, yetkili- demokratik, izin verici- hoşgörülü ve izin verici-ihmal edilmiş” çeşkinde dört ebeveynlik stilini tanımlamıştır. Sonrasında ebeveynlik tutumlarını yansıtan ebeveynlik tarzlarının ve ebeveynlik pratiklerinin ayırt edilmesi gerektiğini ileri süren Darling ve Steinberg (1993) bütünleştirici modeli önermiştir. Bu modelde ebeveynlik tarzının çocuk gelişimini etkilediği süreçleri belirleyen üç ebeveyn özelliğinden bahsedilmektedir: ebeveynlerin çocuklarını sosyalleştirme süreçlerinde sahip oldukları değerler ve hedefler, ebeveynlik pratikleri ve çocuklarına karşı ifade ettikleri tutumlar. Araştırmacılar ebeveyn-çocuk etkileşimindeki süreçlerin anlaşılması için uygulama ve tarz arasındaki ayrımın sürdürülmesi gerektiğini savunur (Darling ve Steinberg 1993: 492).

Bu sınıflandırmaların dışında, aşırı korumacı annelerin çocuklarında ortaya çıkan davranış problemlerini incelemek için Levy (1943) tarafından yapılan vaka araştırmalarına dayanılarak öne sürülen korumacı aile tutumu, özellikle geleneksel toplumların aile tutumlarını sınıflandırmak için uygun bir tipoloji verir.

Türkiye’de anne-baba tutumlarıyla ilgili gerçekleştirilen araştırmalarda çoğunlukla Maccoby ve Martin’in (1983) sınıflamasının kullanıldığı belirtilmektedir (bkz. Saylık ve Gezici-Yalçın 2018: 103). Bu tutumlardan farklı olarak batı toplumunda çoğunlukla karşılaşılmayan fakat Türkiye’de sıkça görülen başka bir tutum tipinin ise aşırı koruyucu tutum olduğu ifade edilmektedir (Bkz. Gözübüyük 2015: 27; Karabulut Demir ve Şendil 2008). Yine yapılan araştırmalar sonucunda geleneksel otoriter anne-baba tutumlarının Türkiye’de ağırlıklı olarak görüldüğü; fakat sosyo-ekonomik düzeydeki artış ve kentlileşme ile birlikte demokratik ebeveyn tutumlarının benimsendiği ifade edilmektedir (Saylık ve Gezici-Yalçın 2018; Boratav vd. 2017). Bu çalışmada ise katılımcılara aile tutumları ile ilgili soru modellerinden koruyucu, otoriter, demokratik, ihmalkâr, hoşgörülü/izin verici tutumları belirlemeye dair sorular yöneltilmiştir.

Araştırmanın Metodolojisi: Aile Değerleri ve Aile Tutumları Açısından Üniversite Gençliği ve Gençliğin Aileleri

Aile değerleri, gençlik değerleri, aile tutumları ve gençlik tutumları ile ilgili literatür değerlendirildiğinde, genel veya spesifik birçok araştırmanın bulunduğu görülmektedir. Gençlik ve ailede değer ve tutumlarla ilgili olarak, her biri kendi odaklandığı temel konu bakımından fikir verici olan çalışmaların ötesinde bu çalışmanın odaklandığı aile gençlik bağlamına vurgu yapan daha yakın tarihli çalışmalara bakılmıştır. Örneğin Padilla ve arkadaşlarının (2016) Amerika’da farklı etnik grupların aile yapıları ve ilişkileri ile ilgili analizler yapmak amacıyla Meksika kökenli ailelere odaklandıkları çalışmada anne ve babaların aileci değerlerinin zaman içerisinde nispeten sabit kaldığını belirtmektedir. Ancak gençlerin bu değerlerinin 17 yaşına kadar düştüğünü, sabitlendiğini sonrasında da genç yetişkinlikte hafif düzeyde arttığını ortaya koymuştur (Padilla vd. 2016: 2428). Thomson ve Holland’ın 2004 tarihli gençliğin değerleri ve yetişkinliğe geçişler konulu çalışmasında gençlerini değerlerinin yaşa, cinsiyete, sosyal sınıfa, konuma ve otoriteye göre farklılaştığı bulgusu çerçevesinde gençlerin etik konulardaki tepkilerinin yaşla birlikte daha temkinli ve hoşgörülü hale geldiği genel bir yaş örüntüsü belirlemişlerdir. Yaşam sorunlarına yönelik tutumlarının birbirlerine bağlı olmanın ötesinde ve ayrıca cinsiyet ve dinden çok sosyal sınıflar tarafından şekillendirildiği bulgusuna dikkat çekicidir (Thomson ve Holland 2004: 6). Musa ve

Ebeveyn ve Genç İlişkisinde Aile Tutumları ve Aile Değerleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma

arkadaşları ise (2019); Malezya'daki ergenlerde aile değerleri ile psikolojik sıkıntı arasındaki ilişkide uzun süreli yatılı bakımda yaşayan ergenlerin çeşitli alanlarda aile değerlerine önemli ölçüde daha düşük bağlılık sergilediğini ve geleneksel okul ortamlarındaki akranlarına kıyasla yüksek düzeyde stres, kaygı ve depresyon özellikleri gösterdiğini ortaya koymuştur. Bu noktada aile dinamiklerinin ergenlerin ruh sağlığı üzerindeki temel etkisi vurgulanmıştır.

Wałęcka-Matyja ve Banach (2022) tarafından yapılan çalışmada ise aile değerlerinin yakın ilişkilerin kalitesi üzerindeki öngörme kapasitesi araştırılarak bireysellik, aile desteği ve saygı gibi değerlerin uzun vadeli ilişkilerin kalitesini önemli ölçüde etkilediğini bulgulanmıştır. Özellikle bireysellik, katılımcılar arasında en güçlü şekilde desteklenen değer olarak ortaya çıkmış ve bu durum bireyselliğin aile içi ilişkisel dinamikleri şekillendirmedeki önemli rolünü ortaya koymuştur. Chow ve Lum (2008) araştırmalarında Hong Kong'daki aile değerleri ve tutumları son otuz yılda daha heterojen hale geldiği ifade edilmiştir. Çalışmaya göre genel halk aileye karşı tutum ve değerlerinde hala oldukça geleneksel düşünürken, evlenmenin, çocuk sahibi olmanın, yaşlı nesilleri destekleme, boşanmama ve evlilik dışı ilişki yaşamama desteklenirken öte yandan hem kendileri hem de başkaları için boşanmaya, yeniden evlenmeye, birlikte yaşamaya, evlilik öncesi ilişkiye, çocuksuzluğa ve daha az geleneksel bir cinsiyet rolüne karşı eskisinden daha anlayışlı oldukları bulgulanmıştır.

Türkiye'de yapılan çalışmalara bakıldığında, değişen Türkiye'de aile değer geçişini incelediği tez çalışmasında Yudum (2012: 56-57) üst orta sınıf ebeveynlerin değerlerini ergenlik çağındaki gençlere aktarma deneyimlerinde, bu ebeveynlerin benimsedikleri değerleri sürdürme ve bunları aktarma ihtiyacını sıklıkla dengeledikleri; aynı zamanda kendi değerleri ile taban tabana zıt olan yeni neslin değerlerine uyum sağladıklarını belirtmektedir. Diğer bir bulgu da bu sınıfa mensup ebeveynlerin aile bağlılığını aktarmayı diğer tüm değerlerden daha fazla önemseydiği sonucudur. Ailecilik gibi miras alınan kolektivist değerlerle birlikte, bu ebeveynlerin yeni nesilde özerklik, bağımsızlık ve kendini gerçekleştirme gibi bireysel değerleri de takdir ettiğini göstermiştir. Çarpıcı diğer bir sonuç ise bu ebeveynlerin çocukları ile farklı değerler üzerine pazarlık yapma deneyimleri üzerindedir. En önemli deneyim farklılıkları dengeleme ihtiyacı olurken ebeveynlerin, toplumsal değişimlere rağmen çocukları üzerindeki etkilerini sürdürebilmeleri için aktarım stratejilerini değiştirdikleri ve eski nesildeki gibi tek yönlü bir otorite yerine karşılıklılığı ve demokrasiyi vurgulayan stratejiler kullandıkları görülmüştür.

Erkol ve Şahin'in (2021: 120) gençliğin aile değerlerini inceledikleri, Afyon ilindeki üniversite gençliğini kapsayan çalışmalarında ise bazı boyutlarda erkeklerin, bazı boyutlarda kadınların daha geleneksel eğilimlerde oldukları; erkeklerin özellikle cinsellik, sadakat boyutlarında kadınlara oranla; kadınlarınsa ailede çocuğa verilen değer, evliliğe bakış, kadın rolleri, aileyi sosyal ve ekonomik yapı olarak görme, karar alma süreçlerinde erkeklere oranla gelenekselden uzaklaştıkları görülmüştür. Karar alma süreçlerinde kadınların ailede erkeklere nazaran daha eşitlikçi tutumda oldukları bulgusuna ulaşılmıştır. Gökoğlu'nun (2022) Ankara'da Z kuşağını temsil eden lise gençliğinde aile tutumu ve değer yönelimleri arasındaki ilişkiyi araştırdığı çalışmada ise gelişim süreci devam etmekte olan ergenlerin değer yönelimlerinde aile tutumlarının etkisine vurgu yapılmıştır. Ebeveynlerin demokratik tutumlarının bu kuşaktaki gençlerin değer yönelimleri alt boyutlarında pozitif yönde anlamlı düzeyde etkilediğini, koruyucu istekçi tutum ve otoriter tutumun ise negatif yönde etkilediğini bulgulanmıştır.

Yöntem

Bu araştırmayı gerçekleştirmede araştırmacının asıl amacı gençliğin değer yönelimlerindeki zamansal ve ilişkisel değişimlerin farklı değişkenlerle ilişkisini analiz etmek; örneğin birincil (aile ve sosyal çevre gibi) ve ikincil yapılarla (siyasal eğilimler, dinsel yönelim gibi) etkileşimleri ortaya koyarak meseleye daha geniş bir projeksiyon sunabilmektir. Bu noktada değerlerin daha eylemsel yönü olan tutumlar, aile ve gençlerin yönelimleri ve etkileşim kapasitesi üzerinden anlaşılacak istenmiştir. Araştırmada tutum ve değer konusunda aynı soru kalıplarının katılımcılara yöneltildiği iki farklı veri setinden elde edilen bulgular yorumlanmıştır. Araştırmanın evreni Konya'dır. İki farklı grup örneklem üzerinden araştırmanın gerçekleştirildiği bu çalışmada ilk araştırmanın örneklemini çocuğu lisans eğitimi gören ebeveynler oluştururken ikinci araştırmada örneklem lisans eğitimi gören üniversite gençleri arasından seçilmiştir.

Üniversite gençliğinin ebeveynlerini kapsayan araştırma 2023 yılı dönem sonu tatilini kapsayan süreçte uygulanmış, amaca yönelik örnekleme ile katılımcılar seçilmiştir. Eksik ve hatalı anketler ayıklanması sonrasında 925 soru formunun kullanılmasına karar verilmiştir. Lisans öğrenci rakamlarının yaklaşık 100 bin civarı olduğu düşünüldüğünde onları temsil eden ebeveynleri olarak elde edilen anket sayısının %3,5 hata payı, %99 güven aralığı ile evreni temsil ettiği görülmektedir (örneklem formülü için bkz. Israel 1992). Araştırma veri çeşitliliği açısından farklı fakülte, bölüm ve sınıf baz alınarak üniversite öğrencilerine soru formları elden teslim edilmiş, karşılaştırılabilir olması bakımından kadın ve erkeklerle yakın sayıda

Ebeveyn ve Genç İlişkisinde Aile Tutumları ve Aile Değerleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma

görüşülmesi istenmiştir. Burada sübjektif etkilenmeyi en aza indirgeyebilmek için soru formunu aile üyelerinden anne veya baba olacak şekilde sadece birisinin doldurması istenmiştir. Soru formunun teslim edildiği öğrencilere araştırmada verilerin sağlıklı toplanabilmesi amacıyla araştırmanın ve araştırmacının asıl amacı, hedefi, soru formunu ebeveynlerinin sağlıklı bir biçimde doldurmalarını sağlayabilmelerinin değeri ayrıntılı biçimde anlatılarak bir bakıma anket eğitimi verilmiştir. Bu çerçevede araştırmada kullanılmak üzere 925 veri elde edilmiştir. Üniversite öğrencileri verisi ise 2024 yılı Nisan-Temmuz ayları arasında toplanmıştır. Yine aynı örneklem sayısı belirleme metodu kullanılarak eksik hatalı verilerin ayıklanması sonrasında elde edilen 1063 katılımcıdan elde edilen veri üzerinden analizler gerçekleştirilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada kullanılan her iki araştırmada katılımcılara demografik bilgilerini ölçen soruların yanı sıra siyasi görüşlerini konumlandırmalarının istendiği sağ sol ayrımında 10 dereceli puanlama sorusu ile dindarlık düzeyi 0-10 arası puanlama sorusu yöneltilerek genel bir profile ulaşılması amaçlanmıştır. Her iki grup katılımcıya da aile tutumlarıyla ilgili “koruyucu, otoriter, demokratik, ihmalkâr, hoşgörülü/izin verici” olmak üzere beş tutum ifadesi yöneltilmiştir. İfadeler bir noktada aile tutumuna dair algıyı ölçtüğü için katılımcıların kararsızlığının önüne geçmek, ayrıca birincil ve ikincil konumları görebilmek amacıyla birden fazla seçenek işaretleyebilecekleri şekilde cevap verebilecekleri ifade edilmiştir. Ebeveynlere kendi yetiştikleri ailelerde ve şu an ebeveyni oldukları ailede aile tutumunun genel olarak nasıl olduğu sorulmuş, gençlere ise aynı soru mevcut aileleri için yöneltilmiştir. Yetiştikleri ailenin türünü tanımlama sorusu da ebeveynlere kendi yetiştikleri ve şu an içinde buldukları aile düzeyinde yöneltilmiş, gençlerin ise mevcut durumu ifade etmesi istenmiştir. Aile değerleri ile ilgili soru ise her iki araştırma grubuna da iki düzeyde yöneltilmiştir. Ailelere içinde buldukları ailede kendi çocuklarını yetiştirirken en fazla önemsenen değerler ve kendi ailelerinden bağımsız, ideal olarak çocuk yetiştirme sürecinde en fazla önemsenen değerler çerçevesinde yöneltilen soruda değer ifadelerini önem düzeyine göre derecelendirmeleri istenmiştir. Gençlere ise içinde yetiştikleri ailedeki durum ve kendilerinin çocuk yetiştirmede önemli gördükleri değerleri, benzer şekilde derecelendirmeleri istenmiştir. Bu soruda yöneltilen değer ifadelerin oluşturulurken benzer çalışmalarla kıyaslanabilmesi açısından Rokeach (1973) ile başlayan Schwartz (1992) tarafından devam eden sistemli araştırmalar dizisinde kullanılan değer yönelimi ölçeğinden faydalanılmış; “adil olmak, eşitlik, zenginlik, sorumluluk, sosyal itibar,

sevecen olmak, dürüst olmak...” şeklinde kök değer ifadeleri arasından seçmeleri istenmiştir. Ayrıca yarı yapılandırılmış bu soru kalıbı “diğer” seçeneğini de içererek her iki grupta da katılımcıların 57 maddelik değer ifadelerinden başka değerli gördükleri ifadeyi yazmalarına olanak tanınmıştır.

Demografik Değişkenler

Tablo 1’de ebeveynler araştırmasındaki katılımcıların demografik verileri değerlendirildiğinde çocuğu üniversitede okuyan birbirinden bağımsız ailelerde anne ve babaları temsil eden örneklemin %51,8’e %48,2 oranında kadın ve erkek katılımcılardan oluştuğu, görülmektedir. Ebeveynlerin eğitim durumları çoğunlukla lise ve üniversite düzeyindedir. Lisansüstü mezunu katılımcılarla birleştiginde, neredeyse örneklemin %56’sını oluşturmaktadır. Okuryazar olmayan ve sadece okuryazar ebeveynlerin oranı oldukça düşüktür. Ebeveynler %40larda ilkokul ve ortaokul mezunudur. Cinsiyet açısından anlamlı bir farkla (ki kare: ,000) eğitim düzeyinde ortaokula kadar kadınların dezavantajlı, ortaokul ve lise düzeyine ise neredeyse eşit dağılım göstermektedir. Lisans ve üstü eğitimde de babaların oransal olarak daha yüksek düzeyde olduğu gözlenmiştir. Katılımcılar %75 oranı ile çoğunlukla kent profili çizmektedir. Çalışma durumları açısından ise çalışanların neredeyse katılımcıların yarısına yakın oranını emekliler ve ev hanımı kadınlar takip etmektedir. Çalışmadığını ifade eden %6,3 katılımcı bulunmaktadır. Üniversite gençliğinin anne ve babaları olarak bu verilerde katılımcıların yaş ortalaması 35-68 yaş aralığında (ss. 6,057), ortalama 48,47 olduğu görülmüştür. Anne veya baba olarak buldukları hanelerde çocuk sayısı ise en az 1 en çok 9 olmakla birlikte ortalama çocuk sayısı 3 civarındır. Hanelerin aylık gelirleri en düşük 1000TL en yüksek 350000 TL aralığında ortalama 29,04080 TL’dir. Veri toplandığı tarihlerde asgari ücretin ortalama 11 bin TL civarındır. Dolayısıyla üniversite gençliği ailelerinin bu örnekleimde ortalama gelir düzeyinin düşük olmadığı söylenebilir. Genel profili görebilmek için sorulan siyasi görüş ve dindarlık açısından değerlendirildiğinde; ebeveynlerin 6,63 puan ortalaması, 2,18 sapma ile merkezde ve sağa yakın siyasi görüşe sahip oldukları ve kendilerini ortalamanın üstünde (en az 0 en çok 10) 6,49 ortalama puan ile dindar olarak değerlendirdikleri görülmektedir. Bu değer Dünya Değerler Araştırması son dalga raporunda elde edilen 6,29 ortalama puan değerine yakındır (bkz. Haerper vd. 2022: 78).

**Ebeveyn ve Genç İlişkinde Aile Tutumları ve Aile Değerleri Üzerine
Karşılaştırmalı Bir Çalışma**

Tablo: 1. Ebeveynlerin demografik sorulara verdikleri cevapların dağılımı

Ebeveynlerin Demografik Dağılımları(2023)		Frekans	Yüzde		
Cinsiyet	Kadın	479	51,8		
	Erkek	446	48,2		
Eğitim	Okuryazar değil	9	1		
	Okuryazar	16	1,7		
	İlkokul	196	21,2		
	Ortaokul	176	19		
	Lise	258	27		
	Üniversite	246	26		
	Lisans üstü	24	2,6		
En uzun süre yaşanılan yerleşim yeri	Köy	70	7,6		
	Kasaba	22	2,4		
	İlçe	139	15		
	Şehir	287	31		
Çalışma durumu	Büyükşehir	407	44		
	Çalışıyor	437	47,2		
	Çalışmıyor	58	6,3		
	Emekli	137	14,8		
Ev hanımı	293	31,7			
	N	Min.	Maks.	Ortalama	Std Sapma
Siyasi görüş	919	1	10	6,6311	2,1848
Dindarlık düzeyi	925	1	10	6,4962	2,32417

Üniversite gençliğinin bir kısmı Tablo 2’de yer alan demografik bilgileri değerlendirildiğinde katılımcıların birbirine yakın sayıda kadın ve erkeklerden oluştuğu, çoğunlukla ikinci ve üçüncü sınıfa devam ettikleri görülmektedir. Yaş en az 18-en çok 29 olmak üzere ortalama 21,5’dir. Kardeş sayıları ise en çok 10 olmak üzere ortalama 3 civarındadır. Hane geliri değerlendirildiğinde en az 10,000 TL en çok 175 000 TL olmak üzere ortalama 41.700 TL olduğu bulgulanmıştır. TÜİK 2024 yılı hane halkı yıllık istatistiklerinin ay karşılığı hane geliri ortalaması aylık 31.000 TL civarındadır. Üniversite gençliğinin hane gelirlerinin bu oranın neredeyse %30 daha yukarısında olduğu görülmektedir. Yaşanılan şehir dağılımında katılımcıların %33 oranı ile çoğunlukla Konya;%10 Ankara; %6,8 İstanbul; %4,7 Antalya olmak üzere 71 farklı ilde hayatının büyük kısmını geçirdiği ifade edilmiştir. Katılımcılar mühendislik, fen, sağlık, iktisadi idari bilimler, hukuk, hemşirelik, mimarlık, veterinerlik, edebiyat, eczacılık teknoloji, diş hekimliği şeklinde farklı 15 fakültede öğrenim gören üniversiteli gençlerdir. Bölüm bazında ise toplamda farklı 53 bölüm tespit edilmiştir. Tablo 2’de gösterildiği üzere üniversite gençliği örneklemin %94’ünün anne ve babası sağ durumdadır. Ebeveynlerin birliktelik durumları değerlendirildiğinde ise %89,4 oranında anne babaların birlikte olduğu görülmektedir. Bu kategorideki veriler bu çalışmanın örneklemini olan üniversite gençliğinin ailelerinin genellikle tamamlanmış aile profili çizdiğini, parçalanmış ailelerin oranının oldukça az olduğunu göstermektedir. Siyasi görüş ortalama puanı ise ortalama

4,78 1,63 standart sapma ile merkez ve sola dönük olarak konumlanırken dindarlık düzeyleri ise 5,47 ortalama puana sahiptir. Bu verilere göre gençlik ve ebeveynlerin siyasi görüş ve dindarlık açısından farklılaştığı görülmektedir. Ortalama puanlara göre gençlik daha sol eğilimli ve kendisini daha düşük düzeyde dindar olarak görmektedir. Kuşaklar ve siyasal eğilim ilişkisinde yapılan araştırmalarda gençlerin daha çok yenilik yanlısı ve değişime açık ve daha radikal, yaşlıların ise daha tutucu olduğu; özellikle 40 yaş ve yukarısı için sağa yönelmenin 60 üstü ise muhafazakârlaşmanın daha sık yaşandığı belirtilmiştir (Altan 2011: 322). Yaş grupları açısından bu çalışmanın araştırma verilerinin benzer ilişkiyi desteklediği görülmektedir.

Tablo: 2. Üniversite gençliğinin demografik sorulara verdikleri cevapların dağılımı

Üniversite Gençliğinin Demografik Dağılımları(2024)		Frekans	Yüzde		
Cinsiyet	Kadın	542	51,0		
	Erkek	516	48,5		
Devam edilen sınıf	Birinci sınıf	233	21,9		
	İkinci sınıf	314	29,6		
	Üçüncü sınıf	284	26,7		
	Dördüncü sınıf	227	21,4		
Ebeveynlerin durumu	Her ikisi de sağ	1001	94,3		
	Sadece anne sağ	42	4		
	Sadece baba sağ	10	,9		
	Her ikisi de vefat	4	,4		
Ebeveynlerin birliktelik durumu	Boşandılar	69	6,5		
	Boşanma sürecindeler	16	1,5		
	Birlikteler	949	89,4		
	N	Min	Maks.	Ortalama	Std Sapma
Siyasi görüş	1055	1	9	4,7848	1,6386
Dindarlık düzeyi	1034	0	10	5,4787	2,24062

Karşılaştırılabilir Bulgular: Aile Türü, Aile Yapısı ve Ailede Önemsenen Değerler

Araştırma kapsamında aileler ve üniversite gençliğinin karşılaştırıldığı veriler aile türleri, aile tutumları ve aile değerlerine ilişkin sorular çerçevesindedir. Tablo 3'te gençliğin aileleri araştırması soruları ailelerin kendi üst soy bağlarını da kapsadığı için iki farklı sütunda gösterilmiştir. Tablo 3'te 3. sütun ise gençlik araştırmasındaki dağılımları göstermektedir. Aile yapısı ve aile türleri ile ilgili sorular üniversite gençliğinin ailesini temsil eden katılımcılara kendi üst soy bağları olarak, aileleri konusunda çıkarım yapabileceğimiz şekilde detaylandırılarak yöneltmiştir. Bu açıdan ebeveyn katılımcıların yetiştikleri ailelerin yarısından fazlası %51 civarı oranla geleneksel aile iken kendi ailelerinde bu oranın %15'lere düştüğü Tablo 3'te görülmektedir. Çekirdek aile açısından ise üst kuşak ailelerinden kendi ailelerine %48 oranından %84'lere yükseliş söz konusudur. Nitekim aile ülkemizde kır kent nüfusunun değişmesine paralel olarak geniş aileden çekirdek aileye doğru bir ivme göstermektedir (Yaşar-Ekici 2014). Özellikle küreselleşmenin etkileri ve artan sosyal

Ebeveyn ve Genç İlişkisinde Aile Tutumları ve Aile Değerleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma

sorunlarla birlikte 1980'ler sonrasında geleneksel geniş ailelerin çözülmesi, çekirdek ailenin hatta dağılmış/parçalanmış aile oranlarının arttığı görülmektedir (Çobanoğlu 2020: 72). Biyolojik açıdan ise “bir neslin dünyaya geldiği tarihten ortalama 20-25 yıl sonra kendi nesillerinin dünyaya geldiği süre” kuşaklarda bir dönem şeklinde ifade edilmektedir (Yalçın vd. 2013: 137). Bu durum günümüzde evlilik yaşı ve ilk çocuk sahibi olma yaşının yükselmesi ile farklılaşmaya başlamıştır (Bkz. TÜİK 2023 Evlenme İstatistikleri). Bu araştırmanın yaşları ortalama 48 olan ebeveyn örneklemini ile kendi üst nesilleri ile aradaki yıl farkının 20-25 yıl olduğu göz önüne alındığında, geniş aileden çekirdek aileye bu örneklemede ortaya çıkan radikal değişme sürecinin 1990lar sonu 2000ler başından başlayarak günümüze uzandığını ifade etmemiz mümkündür. Gençliğin verdiği cevaplar ise %30,6 geleneksel/ geniş aile; %64,6 çekirdek aile; %4,4 parçalanmış aile şeklinde olmuştur. Geleneksel –çekirdek aile ilişkisinde ebeveynler ve gençler arasındaki bu fark, gençlerin kendi bakış açılarına göre ailelerini görece geleneksel görmeye daha eğilimli olabileceği düşüncesini akla getirmektedir. Burada bahsedilen gelenekselliğe dair algı biraz da üst jenerasyonları “tutucu görme” yi içererek 2000-2020 arası doğumluları temsil eden Z Kuşağı özellikleri arasında gösterilmektedir (Bkz. Aygün ve Söylev 2023).

Aile tutumları ise ebeveynlerin kendi üst kuşağını temsil eden yapıda %65 oranı ile çoğunlukla koruyucu ve %16 oranı ile otoriter eğilimli görünürken üniversite gençliğinin ebeveynlerinde koruyucu olma tutumu %66,6 ile az da olsa daha yüksek farkla bulgulanmıştır. Diğer taraftan verilere bakıldığında otoriter ve ihmalkâr tutum erirken demokratik ve hoşgörülü-izin verici tutumun oransal olarak iki katına çıktığı görülmektedir. Gençlerin kendi ailelerinden algıladığı aile tutumu ise yakın oranlarda; %30,7 çoğunlukla hoşgörülü/izin verici, %28,4 koruyucu; %26,2 oranı ile otoriterdir. Bu durumda aileler (veriler her ne kadar aynı aile ve üyesi gençlerden oluşmuyor olsa da) kendi tutumlarını oransal en yüksek dağılımlarla, sırasıyla koruyucu ve hoşgörülü/izin verici olarak değerlendirirken gençlerin ise aynı oransal bağlamda ailelerinin tutumlarını hoşgörülü/izin verici ve koruyucu algıladıkları görülmektedir. Aradaki fark yine ailelerin koruyucu tutumunu gençlerin görece otoriter algılayabileceği ihtimalini düşündürmektedir. Nitekim etkileri ve sonuçları bakımından farklı iki tutum olsa da kontrolçülük ve bağımsızlığı kısıtlama konularında ortaklaşmaları açısından bu iki aile tutumunun benzer algılanabileceği bazı çalışmalarda belirtilmektedir (Bkz. Baumrind 1967; Grolnik 2002).

Tablo: 3. Aile türü ve aile tutumları

Gençliğin Aileleri (2023)				Üniversite Gençliği (2024)			
		F	%			F	%
Yetiştikleri aile		Kendi Aileleri		Yetiştikleri aile			
Geleneksel/Geniş Aile		479	51,8	Geleneksel /Geniş Aile		147	15,9
Çekirdek Aile		446	48,2	Çekirdek Aile		778	84,1
Aile tutumu				Aile Tutumu			
Yetiştikleri aile	Koruyucu	610	65,9	Kendi Aileleri	Koruyucu	616	66,6
	Otoriter	154	16,6		Otoriter	8	9,1
	Demokratik	50	5,4		Demokratik	93	10,1
	Ihmalkar	47	5,1		Ihmalkar	7	,8
	Höşgörülü /izin verici	64	6,9		Höşgörülü /izin verici	125	13,5
				Yetiştikleri aile			
Geleneksel/Geniş Aile				Geleneksel/Geniş Aile		325	30,6
Çekirdek Aile				Çekirdek Aile		679	63,9
				Aile Tutumu			
Koruyucu				Koruyucu		297	28,4
Otoriter				Otoriter		274	26,2
Demokratik				Demokratik		115	11
Ihmalkar				Ihmalkar		37	3,5
Höşgörülü /izin verici				Höşgörülü /izin verici		321	30,7

Tablo 4’te, daha çok öznel ve ideal olarak çocuk yetiştirme sürecinde önemsenmesi gereken değerlerin çoklu cevap dağılımı görülmektedir. Tablo 4’e gösterilen, gençlerin ebeveynleri örnekleminde toplam 4576 cevabın içerisinde en çok seçilen değer ifadeleri %15,1 ile dürüst olmak, %13,7 ile adil olmak, %11,3 sorumluluk, %10,8 dindarlık, %8,3 kendine saygı değer yönelim ifadeleri olmuştur. Ebeveynlerin çocuk yetiştirmede önemli gördükleri, dağılımda diğer yüksek oranlı değerler sırasıyla; temizlik, yardımseverlik, eşitlik ve zenginliktir. Üniversite gençliğinin aynı soruya verdiği toplam 5203 cevap içerisinde ise en çok %12,2 adil olmak, %11,2 dürüst olmak, %10,7 sorumluluk, %9,8 kendine saygı, %6,2 eşitlik değerleridir. Üniversite gençliğinin dağılımında diğer yüksek oranlı cevapları; temizlik, yardımseverlik, zenginlik, özgürlük ve bu cevaba çok yakın oranda dindarlık şeklindedir.

Çocuk yetiştirmede en çok önemsenmesi gereken değerlerde aileler ve gençler; adalet ve dürüstlük değerlerinde sırası ve cevaplanma oranları farklı olsa da hemfikir görünmektedir. Aileler için üçüncü sırada “dindarlık” değer yönelimi gelirken gençler “sorumluluk” değerine bu düzeyde cevap vermiştir. Bu açıdan dindarlık değer yöneliminde gençlerin cevaplarının neredeyse yarı yarıya düşmesi söz konusudur. Gençler için ailelere nazaran zenginlik, eşitlik, yaratıcı olmak, kibarlık, kendine saygı, sevecen olmak, özgürlük, hırslı olmak, ılımlı olmak, iyiliklerin ödenmesi değerlerin aktarım kabiliyetleri yükselirken; adil olmak, dürüst olmak, dindarlık, temizlik, sorumluluk ve yardımseverlik değerlerinin bu kabiliyetlerinin görece azaldığı ifade edilebilir. Burada gençler ve aileler arasında en temel fark; yeni bireyleri yetiştirirken ailelerin daha toplulukçu-özgeci, gençlerin ise daha bireyci-özgeci değerleri önemsemesidir. Oransal dağılım Tablo 4’te gösterilmektedir.

**Ebeveyn ve Genç İlişkisinde Aile Tutumları ve Aile Değerleri Üzerine
Karşılaştırmalı Bir Çalışma**

Tablo: 4. Çocuk yetiştirme sürecinde değerlerin önem dereceleri (soyut/ideal düzey)

Çocuk yetiştirme sürecinde sizce hangi değerlere daha fazla önem verilmelidir?(Soyut/ideal düzey)					
Gençliğin Aileleri (2023)	F	%	Üniversite Gençliği (2024)	F	%
Adil Olmak	629	13,7	Adil Olmak	637	12,2
Zenginlik	186	4,1	Zenginlik	296	5,7
Dürüst Olmak	691	15,1	Dürüst Olmak	583	11,2
Dindarlık	492	10,8	Dindarlık	264	5,1
Temizlik	327	7,1	Temizlik	302	5,8
Eşitlik	257	5,6	Eşitlik	320	6,2
Sorumluluk	518	11,3	Sorumluluk	555	10,7
Yardıms severlik	318	6,9	Yardıms severlik	298	5,7
Yaratıcı Olmak	107	2,3	Yaratıcı Olmak	156	3,0
Kıbarlık	118	2,6	Kıbarlık	215	4,1
Kendine Saygı	380	8,3	Kendine Saygı	511	9,8
Sosyal İtibar	120	2,6	Sosyal İtibar	226	4,3
Sevecen Olmak	103	2,3	Sevecen Olmak	170	3,3
Özgürlük	151	3,3	Özgürlük	273	5,2
Hırslı Olmak	55	1,2	Hırslı Olmak	173	3,3
İlimli Olmak	69	1,5	İlimli Olmak	130	2,5
İyiliklerin Ödenmesi	49	1,1	İyiliklerin Ödenmesi	94	1,8
Toplam cevap	4576	100%	Toplam cevap	5203	100,0%

Ailede önemli görülen somut ve soyut değerlerin düzeyleri arasındaki farklar, değerlerin davranışa dönüşebilme ve görece uygulama kapasitesi ile ilgili bilgi sahibi olabilmek için bu araştırmanın önemsendiği sorulardan birisidir. Ailede önemli görülen değerlerin somut düzeyi olarak pratikte ebeveynlerin kendi çocuklarını yetiştirirken önemsedikleri değerler ve gençlerin içinde yetiştikleri ailelerde önemsendiğini düşündükleri değerlere dair çoklu cevapları içeren dağılım Tablo 5’te gösterilmiştir. Bu dağılıma göre ailelerin çocuklarını yetiştirirken önemsendiği değerler %14,9 dürüst olmak, %13,4 adil olmak, %11,6 sorumluluk, %10,1 dindarlık,%8,4 kendine saygı şeklindedir. Sırasıyla takip eden değerler yardıms severlik, temizlik, eşitlik, zenginlik, özgürlük ve sosyal itibardır. Gençlik verisinde yetiştirme sürecinde ailelerinin önemsendiği değerlere bakıldığında ise en yüksek cevaplanma oranına sahip ilk beş değer %11,6 sorumluluk % 11,5 dürüst olmak, %10,3 adil olmak, %8,2, dindarlık,% 7,7 kendine saygıdır. Tablo 5’te gösterildiği üzere, devam eden yüksek oranlı cevaplar yüksek oran sırasıyla; temizlik, yardıms severlik eşitlik, zenginlik, sosyal itibar ve özgürlük değerleri olmuştur. Aileler açısından değerlendirildiğinde çocuk yetiştirmede reel ve ideal düzeyde değerler az oransal farklılıklarla aynı yapıyı korumakta, cevaplar her iki boyutta da benzerlik taşımaktadır. Bu durum üniversite gençliğinin ebeveynlerinin idealize ettikleri değerleri kendi ailelerine görece aktarabildiklerini düşündürürken diğer yandan gençliğin kendi idealize ettikleri ve reel düzeyde ailelerinin onları yetiştirirken önemsendiği değerler arasında farklar bulunduğu görülmektedir. Özellikle gençliğin adalet ve dürüstlüğü sorumluluk değerinden daha

değerli buldukları; aynı zamanda eşitlik değerinin en önemli beş değer arasında sayıldığı görülürken ailelerinin onları yetiştirme sürecinde dindarlığı çok daha fazla önemseydiği ortaya çıkmaktadır.

Tablo: 5. Çocuk yetiştirme sürecinde ebeveynlerin (2023) ve gençliğin ebeveynlerinin (2024) önemseydiği değerlerin önem dereceleri (somut/reel düzey)

Çocuklarınızı yetiştirme sürecinde önemli gördüğünüz değerler hangi değerlerdir(somut/reel düzey)			İçinde yetiştiğiniz ailede sizce en çok hangi değerler önemsenmiştir(somut/reel düzey)		
Gençliğin Aileleri (2023)	F	%	Üniversite Gençliği (2024)	F	%
Adil Olmak	614	13,4	Adil Olmak	534	10,3
Zenginlik	189	4,1	Zenginlik	248	4,8
Dürüst Olmak	680	14,9	Dürüst Olmak	597	11,5
Dindarlık	462	10,1	Dindarlık	426	8,2
Temizlik	330	7,2	Temizlik	384	7,4
Eşitlik	266	5,8	Eşitlik	300	5,8
Sorumluluk	529	11,6	Sorumluluk	603	11,6
Yardımsızlık	354	7,7	Yardımsızlık	313	6,0
Yaratıcı Olmak	106	2,3	Yaratıcı Olmak	94	1,8
Kibarlık	113	2,5	Kibarlık	218	4,2
Kendine Saygı	382	8,4	Kendine Saygı	401	7,7
Sosyal İtibar	127	2,8	Sosyal İtibar	246	4,7
Sevecen Olmak	94	2,1	Sevecen Olmak	173	3,3
Özgürlük	145	3,2	Özgürlük	233	4,5
Hırslı Olmak	65	1,4	Hırslı Olmak	157	3,0
İlimli Olmak	85	1,9	İlimli Olmak	138	2,7
İyiliklerin Ödenmesi	32	0,7	İyiliklerin Ödenmesi	131	2,5
Toplam cevap	4574	100%	Toplam cevap	5197	100,0%

SONUÇ

Hangi Aileler, Nasıl Değer, Nasıl Tutumlar?

Aile, özelde aile değerleri ve aile tutumları son yıllarda önemli dönüşümler geçirerek bir zamanlar geleneksel aile, modern aile ya da çekirdek aile yapılarına odaklanan sosyolojik çerçevelerin yeniden değerlendirilmesini beraberinde getirmiştir. Günümüzde aile, sosyal, ekonomik ve kültürel faktörler tarafından şekillendirilen, değişimin hızlandığı, etki boyutlarının gittikçe arttığı karmaşık bir kurum olarak görülmektedir. Evlilik, cinsiyet rolleri ve çocuk yetiştirme etrafındaki değerler gelişmeye devam ederken, sosyolojik bakış açıları aile dinamiklerinin daha geniş ölçekte toplumsal değişimi etkilediğine dair kritik bakış açıları sağlamaktadır. Şüphesiz ailenin incelenmesi, tıpkı modern dünyada kendi görünümü gibi durağan olmanın ötesinde, farklı toplumsal koşulların etkileşiminde analizler yapmanın önemini de arttırmaktadır. Bu çalışmada aile değerleri ve tutumları ideal ve reel boyutları ile gençler ve ebeveynler açısından değerlendirilmiş ve bazı spesifik sonuçlara ulaşılmıştır.

Bu çalışmada aile ve gençlik açısından aile tutumları ve önemsenen aile değerleri arasındaki ilişki betimleyici analizler çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Aile değerleri ve aile

Ebeveyn ve Genç İlişkisinde Aile Tutumları ve Aile Değerleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma

tutumları açısından karşılaştırma ilişkisinde çoklu cevaplar düzeyinde daha detaylı bir değerlendirme yapıldığında; gençliğin yetiştiği ailelerde adalet değeri %53,9 ile en çok hoşgörülü/izin verici tutuma sahip ailelerde; dürüstlük değeri %60 ile demokratik tutuma sahip ailelerde, dindarlık %43,4 ve %42,9 ile çok yakın oranda koruyucu ve otoriter ailelerde, eşitlik %33,9 ve %32,7 ile yakın oranlarda demokratik ve hoşgörülü izin verici ailelerde, sorumluluk ilginç biçimde %60,1 ile hoşgörülü/izin verici ailelerde en çok önemsenen değerler olmuştur. Kendine saygı değeri diğer aile tutumlarından çok koruyucu ailelerde daha önemli görünürken ve sosyal itibar değerlerinin önemi de çoğunlukla ihmalkâr aile tutumunda ailelerin diğerlerine göre daha önemli gördüğü değerlerdir. Aile tipi açısından reel değer aktarımı değerlendirdiğimizde ise çoklu cevaplar açısından üniversite gençliğinde tüm değer ifadelerinde çekirdek aile daha yüksek aktarımda görünmektedir. Bu sonuç çekirdek ailenin yaygınlığından kaynaklanabilir. Üniversite gençliği verisinde, oranları çekirdek aile verilerinden düşük olsa da spesifik olarak geniş ailelerde daha çok önemsendiğini ifade edebileceğimiz değerler en yüksek oranda %37 ile yardım severlik ve %35,8 ile dindarlık değerleri olurken izleyen yüksek cevap oranlı değerler dürüst olmak ve temizlik olmuştur.

Ailelerde ise kendi aile tutumları ve kendi çocuk yetiştirme süreçlerinde önemli gördükleri değerler açısından adil olma değeri demokratik aile tutumuna sahip olduğunu belirten ebeveyn cevaplarında %73,1 oranı ile en yüksek değeri işaret etmektedir. Dürüst olmak %80,8 düzeyinde hoşgörülü izin verici tutumlarda; dindarlık %63 ile otoriter tutumlarda, sorumluluk %60 otoriter tutumlarda; kendine saygı %44 ile benzeşerek koruyucu ve demokratik tutumlarda çok daha fazla önemsenen değerler olmuştur. Kendi yetiştikleri aile türü ile şimdiki ailelerinde önemsedikleri değerlerin ilişkisi ebeveynlerde neredeyse yakın oranlarda çekirdek ve geleneksel ailede büyümüş olma verisi ile birlikte okunduğunda; cevaplarda her iki aile türü için birbirine yakın oranlar söz konusudur. Oransal farkı en fazla olanlar; adil olma, dindarlık, yaratıcı olmak ile daha çok geniş ailede; eşitlik ve kendine saygı daha çok çekirdek aile türünde yetişen ebeveynlerde yüksek oranda değerli görülmektedir.

Bu çalışmanın en çarpıcı bulgularından birisi henüz ebeveyn olmayan üniversite gençliği açısından ebeveynlerle marjinal fark gösteren dindarlık değerinin çocuk yetiştirme sürecinde önemi en çok azalan değer olmasıdır. Ailelerle kıyaslandığında gençler için zenginlik, eşitlik, yaratıcı olmak, kibarlık, kendine saygı, sevecen olmak, özgürlük, hırslı olmak, ılımlı olmak, iyiliklerin ödenmesi değerlerin aktarım kabiliyetleri görece yükselirken, adil olmak, dürüst olmak, dindarlık, temizlik, sorumluluk ve yardımseverlik değerlerinin bu

kabiliyetlerinin görece azaldığı ifade edilebilir. Sorumluluk, adalet, dürüstlük ve kendine saygı değerleri hem üniversite gençliği hem de gençliğin aileleri için yetiştirme sürecinde ailede önemsenmesi gereken değerler olarak öne çıkmaktadır. Diğer taraftan aileler ilk beş değer içerisinde farklılaşan konumu bakımından dindarlık değerini genç kuşağa daha zor aktarabiliyor görünmektedir. Bu açıdan üniversite gençliği için ileride çocuk yetiştirmede önemseyeceği başlıca değerlerden birisi olarak dindarlığın önceki kuşakta var olan öncelikli aktarım kabiliyetinin azaldığı söylenebilir. Bahsedilen durum ile sekülerleşme teorileri arasında kolaylıkla bağ kurulabilir. Ancak bunun tam olarak desteklenebilmesi için gençlerin dindarlık düzeyinin de düşük olmasını beklememiz gerekir. Bu durumda dini değerlerin aile içi aktarımları konusunda daha ayrıntılı çalışmalar yapılması, bu konuda çalışan araştırmacıların yönelmesi gereken önemli konu başlıklarından birisi olarak göze çarpmaktadır. Gençlik örnekleme bir puan farkla ailelerden daha az dindar ama oransal olarak ortalama üstü bir profil çizerken dindarlık değerini aktarımda daha az önemsemektedir. Diğer taraftan gençler için eşitlik aktarımı önem kazanan değerlerden birisi görünümündedir. Bu açıdan gençlerin değerlerin aktarımında da daha dünyevi değerleri önemseydiği söylenebilir.

Genel çerçevede, gençler ve ebeveynler arasında ortaya çıkan en temel fark aile değerleri olarak yeni bireyleri yetiştirirken ailelerin daha toplulukçu-özgeci, gençlerin ise daha bireyci-özgeci değerleri önemseyiştir. Bu örneklemede bir bakıma üniversite gençliğinin “kuşak iltisakı”(Bkz. Mannheim 2018, 346) olarak ifade edebileceğimiz, ailede çoğunlukla özgeci-birey odaklı değerlere daha çok önem veriyor görünürken kendi algıladıkları aile tutumu daha hoşgörülü -izin verici ve koruyucu tipoloji çizmektedir. Aileler ise daha özgeci-toplulukçu değerleri aile içerisinde, yine kendi ifadeleri olarak çoğunlukla koruyucu ve hoşgörülü izin verici tutumlarla işletiyor görünmektedir. Burada sosyal çevre, sosyal medya, eğitim gibi farklı etkileşim dinamiklerinin üzerine düşünülmesi ve farklı gençlik kategorilerinde araştırmalar yapılması şüphesiz alana katkı sağlayacaktır.

EXTENDED ABSTRACT

The purpose of this study is to examine how the value orientations of young people change over time and in relation to various factors. For instance, it aims to provide a more comprehensive picture of the problem by exposing the interactions between primary (like family and social environment) and secondary (like political tendencies and religious orientation) relationships. At this stage, the goal was to comprehend how the family and young people interacted with attitudes, which are the most practical components of values. The study interpreted the results from two distinct data sets where the participants were asked the identical questions concerning

Ebeveyn ve Genç İlişkisinde Aile Tutumları ve Aile Değerleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma

their attitudes and values. Konya is the research universe. In this study, which involved two distinct sample groups, the first sample was made up of parents whose children were enrolled in undergraduate programs, and the second sample was chosen from among undergraduate university students.

The study, which focused on parents of college students, was conducted over the 2023 semester break, and participants were chosen by deliberate sampling. Following the removal of inaccurate and incomplete surveys, 925 questionnaires were chosen. Regarding the diversity of study data, questionnaires were hand-delivered to university students according to various faculties, departments, and courses, and for comparability, an equal number of interviews with men and women were asked. Only one family member—the mother or father—was asked to complete the questionnaire in order to reduce subjective impacts. Students who received the questionnaire were given a thorough explanation of the main objective of the study, the researcher, the importance of making sure their parents complete the questionnaire in a healthy manner, and, in a sense, survey training in order to gather healthy data for the study. Data about university students was gathered in 2024 between April and July. Analyses were conducted on the data collected from 1063 participants after the same sample size determination procedure was applied once more to remove inaccurate and incomplete data.

In both surveys used in this study, participants were asked to position their political views with a 10-point scoring question in the right-left distinction and their religiosity with a 0-10 scoring level, in addition to questions measuring demographic information, with the goal of reaching a general profile. Five attitude statements about family attitudes—"protective, authoritarian, democratic, neglectful, tolerant/permissive"—were posed to both participant groups. It was mentioned that participants might mark more than one option to avoid indecision and to see the primary and secondary views, as the statements assessed the perception of family attitudes at one point. Parents were questioned about the overall family views in the families in which they grew up and in the households in which they currently reside, and young people were asked the same question about their current families. Parents were asked to describe the kind of family they were raised in, as well as the families they were raised in and the households they were currently in. Young people were also asked to describe their current circumstances. Both research groups were presented the same question about family values on two different levels. Families were asked to rank the value expressions based on their degree of importance in a question that asked them to identify the values they found most significant when raising

their own children and when raising children outside of their own families. The teenagers were asked to rank the circumstances in their family and the principles they believe are crucial to parenting children similarly. The value orientation scale, which was used in the systematic research series that began with Rokeach (1973) and continued by Schwartz (1992), was used to compare the value expressions posed in this question with similar studies. They were asked to select from the following root value expressions: "being fair, equality, wealth, responsibility, social reputation, being affectionate, being honest."

One of the study's most remarkable conclusions is that there is a slight difference between university students who are not yet parents and parents, and that throughout the process of raising children, the value of religion diminishes the greatest. It can be said that although young people's ability to transfer values like wealth, equality, creativity, politeness, self-respect, love, freedom, ambition, moderation, and paying for favors increases relative to their families, there is a relative decrease in the ability to transfer values like fairness, honesty, religion, cleanliness, responsibility, and helpfulness. Among the qualities that should be valued in the family during the growing up process for both university youth and their families are responsibility, fairness, honesty, and self-respect. However, because of its unique place among the first five values, families appear to find it more difficult to instill the importance of religion in the younger generation. In this regard, it can be claimed that religiosity's major transfer capability has diminished. In the previous generation, this trait was one of the primary qualities that university kids would care about while raising future generations. It is simple to draw a link between this circumstance and theories of secularization. However, we must also anticipate that young people will be lowly religious if this is to be completely embraced. In this instance, one of the significant issues that scholars studying this topic should address is the need to carry out more thorough investigations on the transmission of religious values within the family. The youth sample gives less weight to the relevance of religiosity in the transfer, yet it has a profile that is proportionately above average while being one point less religious than the families. However, one of the principles that appears to be becoming more significant to young people is the transfer of equality. In this way, it can be claimed that young people likewise place greater significance on worldly values when it comes to the transmission of values. When raising new persons as family values, young people care more about individualist-altruistic values, but families care more about collectivist-altruistic values. This is generally the most fundamental difference between parents and young people. The "generational affiliation" of university youth in this sample can be described as such (see Mannheim 2018, 346). Although

Ebeveyn ve Genç İlişkisinde Aile Tutumları ve Aile Değerleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma

they appear to place greater value on altruistic, individual-oriented values within the family, their perceived family attitude indicates a more tolerant, permissive, and protective typology. As its own manifestations, families, on the other hand, appear to function more altruistic-collectivist values within the family, primarily with permissive, tolerant, and protective attitudes. Here, taking into account many interaction dynamics like the social environment, social media, education, and researching various youth groups would surely advance the field.

KAYNAKÇA

- Aksan, G. (2016). Max Weber ve Değerler Sosyolojisi: Bir Metodolojik İkilemin Düşündürdükleri, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (35), 427-446. <https://doi.org/10.26466/opus.571209>
- Akyıl, Y. (2012). Family Value Transition in a Changing Turkey. <https://aura.antioch.edu/etds/68> Erişim: 25.01.2025
- Altan, C. (2011). Eğitim-siyasal eğilim ilişkisi: Mersin örneği, *CÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 12(1), 313-329.
- Aygün, N., Söylev, Ö. F. (2023). Z Kuşağı Ekseninde Ailede Yaşanan Kuşak Çatışmalarına Yönelik Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri, *Current Research in Social Sciences and Humanities*, 2(3), 33-48. Doi: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10437775>
- Bain, R. (1928). An attitude on attitude research, *American Journal of Sociology*, 33(6), 940-957.
- Bales, R. F., Parsons, T. (1956). Family: Socialization and Interaction Process (1st ed.). Routledge. Doi: <https://doi.org/10.4324/9781315824307>
- Baumrind, D. (1967). Child care practices anteceding three patterns of preschool behavior, *Genetic Psychology Monographs*.
- Baumrind, D. (1968). Authoritarian vs. authoritative parental control, *Adolescence*, 3(11), 255.
- Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority, *Developmental Psychology*, 4(1p2), 1.
- Baumrind, D. (1996). The discipline controversy revisited, *Family Relations*, 405-414.
- Bayer, A. (2020). Modernleşme sürecinde aile: Değişen annelik ve babalık, *Tevilat*, 1(1), 35-60. Doi: <https://doi.org/10.5281/zenodo.4414805>
- Beck, U., Beck-Gernsheim, E. (2002). *Individualization: Institutionalized Individualism and its Social and Political Consequences*, Sage Publications.
- Boratav, H. B., Fişek, G. O. ve Eslen-Ziya, H. (2017). *Erkekliğin Türkiye Halleri*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Bourdieu, P. (1996). On the family as a realized category, *Theory, Culture & Society*, 13(3), 19-26.
- Bozaslan, H. (2012). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Anne Baba Tutumlarının Epistemolojik İnanç ve Alternatif Bilişsel Özellikler Açısından İncelenmesi, *Journal of European Education (JEE)*, 2(1), 28-40.
- Chandra, R. (2015). Impact of Modernization On Urban Families, *Samajbodh*, 5(1and2), 36-41.
- Cherlin, A. J. (2004), The de institutionalization of American marriage, *Journal of Marriage and Family*, 66, 848-861. Doi: <https://doi.org/10.1111/j.0022-2445.2004.00058.x>
- Chow, N. W., Lum, T. Y. S. (2008). Trends in family attitudes and values in Hong Kong, Trends in family attitudes and values in Hong Kong: final report.
- Çakır, H., Azman, A. (2022). Sosyal kuşaklar: kuşaklar sosyolojisinde metodolojik bir açılım, *İmgelem*, 6(11), 331-350. Doi: <https://doi.org/10.53791/imgelem.1150010>

Ebeveyn ve Genç İlişkisinde Aile Tutumları ve Aile Değerleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma

- Çelik, C. (2010). Değişim sürecinde Türk aile yapısı ve din, *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, (08), 25-35.
- Çobanoğlu, A. (2020). Türk aile yapısında ve kültüründe yakın gelecekte önem kazanacağı öngörülen değişimler, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 4(2), 68-80.
- Darling, N., Steinberg, L. (1993). Parenting Style As Context: An Integrative Model, *Psychological Bulletin*, 113, 487- 496.
- Erdentuğ, S. A. (1985). Çeşitli insan topluluklarında aile tipleri, *Antropoloji*, (12).
- Erkol, M., Şahin, M. (2021). Üniversite öğrencilerinin aile değerlerinin incelenmesi: Afyonkarahisar İli örnekleme, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (67), 103-124. Doi: <https://doi.org/10.51290/dpusbe.781486>
- Giddens, A. (1992). *The Transformation of Intimacy: Sexuality, Love, and Eroticism in Modern Societies*, Polity Press.
- Gökoğlu, S. (2022). Aile Tutumlarının Z Kuşağının Değer Yönelimleri Üzerine Etkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gözübüyük, N. (2016). Okul öncesi dönem çocuklarında davranış sorunlarının anne-baba tutumu ve öz-kontrol ile ilişkisinin incelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi, Adnan Menderes Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Grolnick, W. S. (2002). *The psychology of parental control: How well-meant parenting backfires*, Psychology Press.
- Gür, B., Dalmış, İ., Kırmızıdağ, N. vd. (2012). *Türkiye'nin Gençlik Profili*, Ankara: SETA Yayınları.
- Haerpfel, C., Inglehart, R., Moreno, A. vd. (2022). World values survey wave 7 (2017-2022) cross-national data-set. (No Title).
- Inglehart, R. (2020). *Modernization and postmodernization: Cultural, economic, and political change in 43 societies*, Princeton University Press.
- Israel, G. D. (1992). Determining Sample Size. Fact Sheet PEOD-6 (s. 1-5). Florida: University of Florida.
- İmamoğlu, O. (1993). Değişen dünyada değişen aile-içi roller, *Kadın Araştırmaları Dergisi*, (1).
- Karababa A. (2014). Kurumsal Temelde Değer, B. Dilmaç, H. H. Bircan (Ed.), *Değerler ve Değerler Psikolojisi* içinde (1-21), Pegem Ankara: Akademi Yayınları.
- Karataş, K. (2001). *Toplumsal değişme ve aile*, Toplum ve Sosyal Hizmet, 12(2), 89-98.
- Karslı, E. (2019). Modernleşme Sürecinde Çözülen Aile Yapısı ve Kadının Yeniden İnşası, *Uluslararası Hukuk ve Sosyal Bilim Araştırmaları Dergisi*, 4-5, 1-14.
- Kurtdaş, E. M. (2017). *Toplumsal Değişme Bağlamında Gençlik Sorunları*, Electronic Turkish Studies, 12(25).
- Levy, D. M. (1943). *Maternal overprotection*, Columbia University Press.
- Maccoby, E. E., Martin, J. A. (1983). Socialization in the context of the family: Parent-child interaction, socialization, personality and social development, P. H. Mussen ve E. M. Hetherington (Eds.), in *Handbook of Child Psychology* (1-101), NY: Willey

- Mannheim, K. (2018). *Bilgi Sosyolojisi*, M. Yalçınkaya (Çev.), Pinhan Yayıncılık.
- Margavio, A. V., Mann, S. A. (1989). Modernization and the family: A theoretical analysis, *Sociological Perspectives*, 32(1), 109-127.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*, O. Akınhay ve D. Kömürcü (Çev.), Bilim ve Sanat Yayınları.
- Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi (MEGEP). (2007). Çocuk Gelişimi ve Eğitimi (Aile ve Çocuk), Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Murdock, G. P. (1949). *Social Structure*, Macmillan
- Musa, R., Shafiee, N. S., Zulkifli, N. A. vd. (2019). Family values and psychological distress among adolescents. Is there any association? A comparison study in Malaysia, *Mediterranean Journal of Clinical Psychology*, 7(1). Doi: <https://doi.org/10.6092/2282-1619/2019.7.2037>
- Olson, D. H., Sprenkle, D. H. ve Russell, C. S. (1979). Circumplex model of marital and family systems: I. Cohesion and adaptability dimensions, family types, and clinical applications, *Family Process*, 18(1), 3-28.
- Özbaş, S. (2016). Lise Öğrencilerinin Biyoloji Dersine Yönelik Tutumlar, *Electronic Turkish Studies*, 11(9).
- Padilla, J., McHale, S. M., Rovine, M. J. vd. (2016). Parent–youth differences in familism values from adolescence into young adulthood: Developmental course and links with parent–youth conflict, *Journal of Youth And Adolescence*, 45, 2417-2430. Doi: <https://doi.org/10.1007/s10964-016-0518-y>
- Pleck, J. H. (1977). The work-family role system, *Social Problems*, 24(4), 417-427.
- Rao, B. R., Mazumdar, S., Waller, J. H. vd. (1973). Correlation between the numbers of two types of children in a family, *Biometrics*, 271-279.
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*, Free Press.
- Russell, B. (1998). *Evlilik ve Ahlak*, N. Şimşek (Çev.), Kaknüs.
- Sancar, S. (2014). *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar, İletişim*.
- Saylık, F. Z., Gezici Yalçın, M. (2018). Otoriter veya Demokratik Ebeveyn Tutumunun ve Ebeveyne Bağlanma Biçiminin Suçluluk ve Utanç Duygularına Etkisinin Yarı-Deneysel Yöntemle İncelenmesi, *Studies in Psychology*, 38(2), 95-127.
- Schwartz, S. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries, M. P. Zanna (Ed.), *Advances in experimental social psychology* içinde (1-65), San Diego: Academic Press.
- Sümer, N., Gündoğdu Aktürk, E. ve Helvacı, E. (2010). Anne-baba tutum ve davranışlarının psikolojik etkileri: Türkiye’de yapılan çalışmalara toplu bakış, *Türk Psikoloji Yazıları*, 13(25), 42-59.
- Şengül, F. N., Aydınalp, H. (2021). Yeni Bir Gençlik Tipolojisi ve Ölçek Denemesi: Hedonist Gençlik, *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 1(50), 124-138. Doi: <https://doi.org/10.17498/kdeniz.928671>
- Thomson, R., Holland, J. (2004). Youth values and transitions to adulthood: An empirical investigation, Families & Social Capital ESRC Research Group London.

Ebeveyn ve Genç İlişkisinde Aile Tutumları ve Aile Değerleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma

- Topçuoğlu, A., Aksan, G. (2019). Üniversite Gençliğinin Değerleri: 20 Yıl Sonra Ne Değişti?, *OPUS International Journal of Society Researches*, 11(18), 2241-2274.
- TUİK (2024). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-Dagilimi-Istatistikleri-2024-53712> (Erişim: 27.01.2025).
- Wałęcka-Matyja, K. K., Banach, A. (2022). Family values as predictors of the quality of close relationships, *Przełqd Psychologiczny*, 65(1), 137-159. Doi: <https://doi.org/10.31648/przegldpsychologiczny.8544>
- Yalçın, O., Sökmen, A. B. ve Kulak, H. (2013). Kuşakların temel özellikleri ve hava harp okulu uygulamaları, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 12(24), 133-179.
- Yaşar Ekici, F. (2014). Türk aile yapısının değişim ve dönüşümü ve bu değişim ve dönüşüme etki eden unsurların değerlendirilmesi, *The Journal of Academic Social Science Studies (JASSS)*.
- Yılmaz, A. (1999). Çocuk Yetiştirme Tutumları: Kuramsal Yaklaşımlar ve Görgül Çalışmalar, *Türk Psikoloji Yazıları*.

Makale Bilgileri/Article Information

<i>Etik Beyan:</i>	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan edilir.	<i>Ethical Statement:</i>	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
<i>Çıkar Çatışması:</i>	Çalışmada kişiler veya kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.	<i>Conflict of Interest:</i>	The authors declare that declare no conflict of interest.
<i>Yazar Katkı Beyanı:</i>	Çalışmanın tamamı yazar tarafından oluşturulmuştur.	<i>Author Contribution Declaration:</i>	The entire study was created by the author.
<i>Mali Destek:</i>	Çalışma için herhangi bir kurum veya projeden mali destek alınmamıştır.	<i>Financial Support:</i>	The study received no financial support from any institution or project.